

14. AAIDD. (2021). Intellectual Disability: Definition, Diagnosis, Classification, and Systems of Supports. 12th ed. Washington, DC : American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. [in English].

15. World Health Organization. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). Geneva: WHO, 2001. [in English].

Матеріал надійшов до редакції 10.04.2026

Прорецензовано 28.04.26

Схвалено до друку 14.05.2026

УДК 159.922.7:616.896

Ганна Сизко,

канд. психол. наук, доцент

E-mail: sizko71108@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1331-2591

ResearcherID: IUQ-8140-2023

Hanna Syzko,

PhD in Psychology, Associate Professor

Наталя Анастасова,

старший викладач

E-mail: natali860303@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7058-2726

ResearcherID: E-4199-2019

Natalya Anastasova,

Senior Lecturer

Олена Клименко,

здобувачка першого рівня вищої освіти,

3 курсу 303СО групи, спеціальності 016 Спеціальна освіта

E-mail: e.semenyukk@gmail.com

Olena Klymenko,

Bachelor's Degree Student, 3rd year, group 303SO, speciality 016 Special Education

Кафедра прикладної психології та логопедії

Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти

Бердянський державний педагогічний університет (тимчасово переміщений до Запоріжжя)

вул. Університетська, 55-а, Запоріжжя, 69095, Україна

Department of Applied Psychology and Speech Therapy

Faculty of Preschool, Special and Social Education

Berdiansk State Pedagogical University (temporarily relocated to Zaporizhzhia)

55-a, Universytetska Str., Zaporizhzhia, 69095, Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

PECULIARITIES OF THE EMOTIONAL SPHERE IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Анотація. У статті досліджено особливості емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра. Актуальність теми зумовлена зростанням кількості дітей із цим порушенням та необхідністю глибокого розуміння їхніх емоційних проявів для побудови ефективної психолого-педагогічної підтримки. Метою статті є аналіз особливостей емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра та визначення специфіки їх емоційного реагування в різних життєвих ситуаціях.

Методи дослідження охоплювали теоретичний аналіз наукової літератури, анкетування батьків, спостереження, вступне інтерв'ю, використання анкети нервово-психічного розвитку дитини та її емоційних особливостей, тесту визначення рівня тривожності та схильності до неврозу, а також авторського опитувальника для батьків. Емпіричне дослідження було реалізовано у форматі онлайн-опитування за допомогою Google Forms серед 50 батьків дітей із розладами аутистичного спектра віком 5–6 років.

Результати дослідження засвідчили, що для дітей із розладами аутистичного спектра характерними є труднощі емоційної регуляції, прояви роздратованості, раптові напади злості або плачу, труднощі з терпінням, очікуванням та відстоюванням власних потреб соціально прийнятними способами. Водночас виявлено, що значна частина дітей демонструє здатність до радості, почуття гумору, позитивного емоційного реагування та співчуття до інших, що

свідчить про наявність потенціалу до розвитку емпатії та емоційної компетентності. Отримані результати також підтвердили доцільність комплексного підходу до діагностики емоційної сфери дитини з урахуванням даних, отриманих від батьків.

Висновки. Емоційна сфера дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра характеризується специфічністю проявів, поєднанням труднощів емоційного реагування та збережених позитивних емоційних ресурсів. Результати дослідження підкреслюють необхідність ранньої діагностики, розвитку емоційної регуляції, альтернативної комунікації, терплячості, емпатії та тісної співпраці педагогів із батьками. Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих даних для вдосконалення корекційно-розвивальної роботи з дітьми цієї категорії.

Ключові слова: емоційна сфера, діти старшого дошкільного віку, розлади аутистичного спектра, емоційна регуляція, емпатія, діагностика, батьківське опитування.

Abstract. The article examines the peculiarities of the emotional sphere in senior preschool children with autism spectrum disorders. The relevance of the topic is determined by the increasing number of children with this condition and the need for a deeper understanding of their emotional manifestations in order to provide effective psychological and pedagogical support. The purpose of the article is to analyse the peculiarities of the emotional sphere in senior preschool children with autism spectrum disorders and to identify the specifics of their emotional responses in various life situations.

Research methods included theoretical analysis of scientific literature, parent questionnaires, observation, introductory interviews, the use of a questionnaire on the child's neuropsychological development and emotional characteristics, a test for identifying anxiety level and predisposition to neurosis, as well as an author-designed parent questionnaire. The empirical part of the study was conducted in the format of an online survey using Google Forms among 50 parents of children aged 5–6 with autism spectrum disorders.

The results of the study showed that children with autism spectrum disorders are characterised by difficulties in emotional regulation, manifestations of irritability, sudden outbursts of anger or crying, and problems with patience, waiting, and defending their needs in socially acceptable ways. At the same time, a significant proportion of children demonstrated the ability to experience joy, a sense of humour, positive emotional responses, and compassion for others, which indicates the potential for the development of empathy and emotional competence. The findings also confirmed the expediency of a comprehensive approach to diagnosing the emotional sphere of the child, taking into account information obtained from parents.

Conclusions. The emotional sphere of senior preschool children with autism spectrum disorders is characterised by specific manifestations and a combination of emotional difficulties and preserved

positive emotional resources. The findings highlight the importance of early diagnosis, the development of emotional regulation, alternative communication, patience, empathy, and close cooperation between teachers and parents. The practical significance of the study lies in the possibility of using the obtained data to improve corrective and developmental work with this category of children.

Key words: emotional sphere, senior preschool children, autism spectrum disorders, emotional regulation, empathy, diagnostics, parent questionnaire.

Актуальність дослідження. Розлади аутистичного спектра є однією з актуальних тем на сьогодні через зростання кількості дітей з цим діагнозом. Своєрідними особливостями відзначається емоційна сфера таких дітей, що особливо впливає на їхню взаємодію з оточуючим світом, розвиток комунікативних навичок та навчання. Дослідження цієї сфери є важливим для розробки ефективних стратегій підтримки всебічного дітей.

Старший дошкільний вік є ключовим періодом у становленні емоційної компетентності, адже саме у цей час відбувається активне формування базових навичок емоційного регулювання. На відміну від своїх нормотипових однолітків, у дітей з РАС спостерігається специфічність вираження емоцій та їх проявів. Тому вивчення цих особливостей допомагає краще розуміти їхні потреби та розробляти індивідуалізовані методики педагогічної підтримки.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Можна відмітити науковців, які досліджують розвиток емоційної сфери. Серед них – М. Варій, Т. Дудкевич, М. Захарова, Н. Компанець, М. Кузнецов, В. Москалець, Н. Трофаїла та ін. Емоційну сферу дітей із розладами аутистичного спектра у своїх працях розкривають О. Гаяш, К. Островська, В. Помогайба, Ю. Рібцун, В. Тарасун та ін. Проте сучасні реалії свідчать, що вивчення даної сфери все ще залишається не достатньо розкритим, а тому є надзвичайно актуальним.

Тому метою статті є аналіз особливостей емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку із розладами аутистичного спектра та визначення специфіки їх емоційного реагування в різних життєвих ситуаціях.

Емоції несуть багато інформації та виступають однією з головних складових психологічного портрету особистості. Емоційний розвиток дитини є складним і багатограним процесом, який розпочинається ще у внутрішньоутробному періоді та продовжується протягом усього дитинства. Спочатку емоції виконують переважно сигнальну функцію, пов'язану з фізичним комфортом або дискомфортом. З віком емоційна сфера значно ускладнюється: діти починають не лише відчувати, а й усвідомлювати, контролювати та виражати свої емоції відповідно до соціальних норм. У дошкільному віці емоції стають важливим чинником у формуванні поведінки, моральних уявлень і взаємодії з оточенням. Формування елементів емоційного інтелекту – таких як розпізнавання, пояснення та регуляція емоцій – є важливим завданням цього етапу розвитку й основою для майбутньої емоційної компетентності особистості.

Останні дослідження показали чітке зростання поширеності аутизму, попри те, що більшість людей з цим розладом не мають потомства. Це зростання можна частково пояснити підвищенням обізнаності дослідників щодо аутизму, а також використанням більш розширених діагностичних критеріїв (Помогайбо, Березан & Петрушов, 2017: 209).

О. Колишкін у навчальному підручнику «Корекційна освіта» (2013) подає наступне визначення: «Аутизм – стан психіки, що характеризується відходом від реальності й порушенням комунікативності (якісні порушення соціальних взаємодій; якісні порушення вербального та невербального спілкування, уявлень, фантазії; помітне обмеження кола діяльності та інтересів)» (Колишкін, 2013: 187).

Підтвердженням думки дослідника є теза Н. Базими, де зазначається: «Аутистичний спектр розвитку включає: порушення соціального мислення; порушення емоційної регуляції; особливість оброблення сенсорної інформації; специфічність побудови взаємовідносин з оточуючим світом; специфічність комунікативних (мовленнєвих) процесів» (Базима, 2022: 6). Крім того, дослідниця визначає, що аутизм – це спектральне порушення, що має різноманітні форми прояву, які зустрічаються у різних поєднаннях та можуть мати різні ступені тяжкості (Базима, 2022: 5).

Посилаючись на вищезазначене, можемо підсумувати, що розлади аутистичного спектра впливають на всі сфери розвитку дитини, проте для кожного окремого випадку ступінь їх прояву буде індивідуальним. Саме це дає спектральну характеристику даному порушенню: в однієї дитини та чи інша складова буде більш розвинена, тоді як в іншій дитини спостерігатиметься зворотна клінічна картина.

Порушення емоційно-вольової сфери Н. Базима називає провідною ознакою при розладах аутистичного спектра, які можуть проявлятися вже одразу після народження дитини (Базима, 2022: 11).

У дітей з РАС раннього віку може з'являтися із запізненням формування комплексу поживленості. При типовому розвитку емоційна складова комплексу поживленості проявляється в осмисленій посмішці, яку немовля спрямовує до знайомої людини, проте у дитини зі спектром аутизму дана реакція може мати збіднілий характер, відставання у термінах появи, бути мало виражена або повністю відсутня (Базима, 2022: 11).

Аутистична дитина «уникає прямого контакту очі в очі» (Колишкін, 2013: 191). Отже, у той період, коли нормотипові ровесники вчаться розуміти та розрізняти емоції людей, дитина з РАС не освоює цієї навички, оскільки уникає зорового контакту з обличчям співрозмовника. Це своєю чергою ускладнює розвиток емпатії по відношенню до інших.

Прослідковується специфічність прояву емоцій. «Почуття та емоції можуть носити бурхливий характер, дитина ніби поринає в емоцію, що її повністю захоплює. Ця емоція може або так само несподівано зникнути, перейти в іншу емоцію (інколи навіть у діаметрально протилежну), або захопити дитину на тривалий час» (Базима, 2022: 13).

О. Островська у своїй праці зазначає, що порівняно з однолітками з типовим розвитком аутистичні діти значно рідше скаржаться. Їхня реакція на конфлікти проявляється криком та агресивними діями або вони займають пасивно-оборонну позицію (Островська, 2012: 49).

У підручнику «Аутологія: теорія і практика» В. Тарасун згадує про особливості проведення діагностики у дітей з РАС, зазначаючи, що важливою

складовою цього процесу є встановлення емоційно-регулятивної взаємодії між дитиною та фахівцем. Крім того, вона згадує про те, що індивідуальні тестування дають змогу отримати більш точні результати. Щодо впливу на проведення діагностики факторів зовнішнього середовища на проведення діагностики, авторка наголошує, що зайвий шум у кабінеті може відвертати увагу дитини від завдань (Тарасун, 2018: 224–225).

Спектральність аутистичних розладів проявляється у різноманітності форм та ступенів даного порушення. Особливості розвитку емоційного реагування часто є характерними у дітей з РАС. Діагностика емоційної сфери аутистичних дітей повинна ґрунтуватися на комплексному підході, що забезпечує проведення якісної діагностики, результати якого в подальшому впливатимуть на добір корекційних заходів.

В. Тарасун у підручнику «Аутологія» подає наступні емоційні критерії:

- емоційна чутливість, емоційна виразність – сила вираження почуттів;
- співпереживання – здатність враховувати емоційний стан іншої людини;
- спроможність до саморегуляції – вміння регулювати власні емоції і власний настрій;

емоційний контроль – регуляція власних емоційних станів і вплив на зовнішнє середовище, що призводить до регуляції як власних, так і чужих емоцій (Тарасун, 2018: 289).

Тому можемо зробити висновок, що для того, щоб мати повне уявлення про емоційну сферу дитини з РАС, необхідно провести дослідження відносного кожного з зазначених критеріїв.

Процедура дослідження. У нашому дослідженні ми також спирались на рекомендації В. Тарасун. Одним із перших та найважливіших етапів вивчення дітей із РАС ми провели опитування батьків, а саме – вступне інтерв'ю. Під час розмови з'ясовується структура родини, перебіг пологів, особливості розвитку дитини. Наступним кроком йде спостереження за самою дитиною. Цей метод вимагає використання підручних засобів та проводиться у вигляді обсервації дитини у всіх сферах життєдіяльності: велика та дрібна моторика, мовлення, сенсорні реакції, емоційні прояви, соціалізація, поведінка.

Також у нашому дослідженні ми спиралися на анкету нервово-психічного розвитку дитини та її емоційних особливостей, розроблену А. Запорожцем і представлену в упорядкованому виданні (Молодушкіна, 2011: 49). Зазначена анкета дає змогу психологу сформувавши первинне уявлення про емоційний стан дитини, що, своєю чергою, дозволяє підібрати більш конкретизовані методики для подальшої діагностики. Доповненням до нашого дослідження став тест визначення рівня тривожності та схильності дитини до неврозу (за О. Захаровим), який має на меті оцінити емоційний стан дитини залежно від її поведінкових реакцій (Молодушкіна, 2011: 54). Також ми використовували опитувальник для батьків, представлений у підручнику *«Основи діагностики дітей з розладами аутистичного спектра»* (Островська, Качмарик & Дробіт, 2017: 110).

Нами було розроблене опитування батьків щодо емоційного розвитку дитини з РАС. Ця анкета дає можливість попередньо дослідити рівень емоційного розвитку дитини з РАС, враховуючи такі категорії як емоційна чутливість, емпатія, самоконтроль. Ми вважаємо доцільним звернути увагу саме на вік дитини, наявність вербальної та невербальної комунікації та інформацію про відвідування закладу дошкільної освіти. Для нашого дослідження дані відомості несуть додаткову діагностичну цінність.

Шляхом створення інтернет-опитування, а саме анкети Google Forms та розповсюдження її у соціальній мережі Facebook серед тематичних груп для батьків дітей з розладами аутистичного спектра ми провели опитування щодо особливостей розвитку емоційної сфери у дітей старшого дошкільного віку з РАС.

В опитуванні взяло участь 50 респондентів (батьки дітей з РАС), серед яких 42 особи зазначили, що мають сина і 8 осіб – доньку. Дані результати лише вкотре підтверджують загальновідомий факт про більшу розповсюдженість розладів аутистичного спектра серед хлопців.

Результати дослідження. Актуальними залишаються проблеми мовленнєвого розвитку у дітей з РАС. 42% опитуваних зазначили, що їхня дитина мовленнєва, такий самий відсоток дітей частково мовленнєві

(послугуються окремими словами) та 16% батьків відмічають відсутність мовлення у своєї дитини. На питання «Чи послугується Ваша дитина альтернативною комунікацією?» батьки відповіли наступним чином: 10% користуються картками PECS, 22% дітей використовують жестову мову і 68% не володіють альтернативною комунікацією(рис 1).

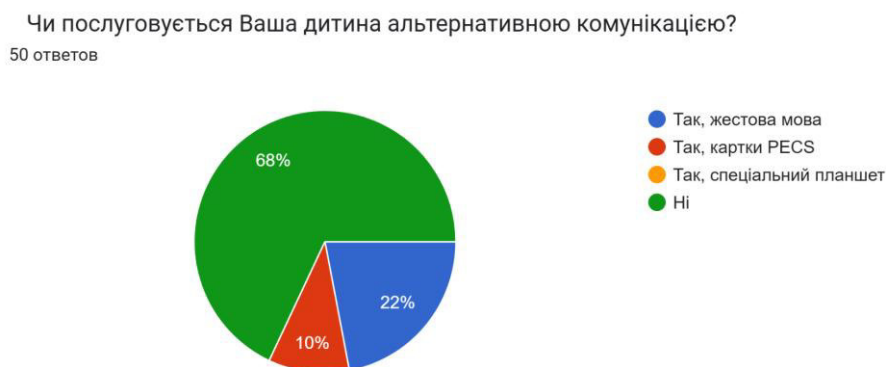

Рисунок 1. Альтернативна комунікація

За результатами опитування, 86% батьків відзначають труднощі з емоціями у своїх дітей. Навіть попри те, що більше половини респондентів (58%) відзначають у своєї дитини домінуючий настрій як позитивний та частина (20%) як нейтральний, прослідковуємо прояви емоційної нестабільності (рис.2,3).

Ви відзначаєте Ви труднощі з емоціями у Вашої дитини?
50 ответов

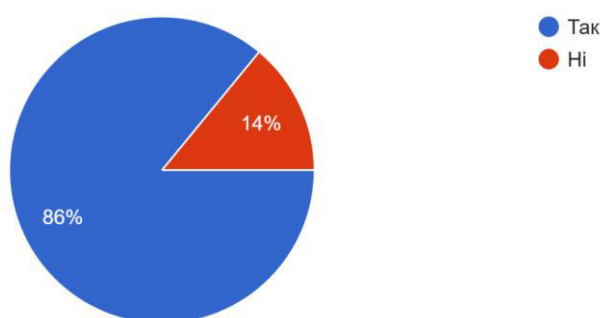

Рисунок 2. Труднощі з емоціями

Домінуючий настрій у дитини.

50 ответов

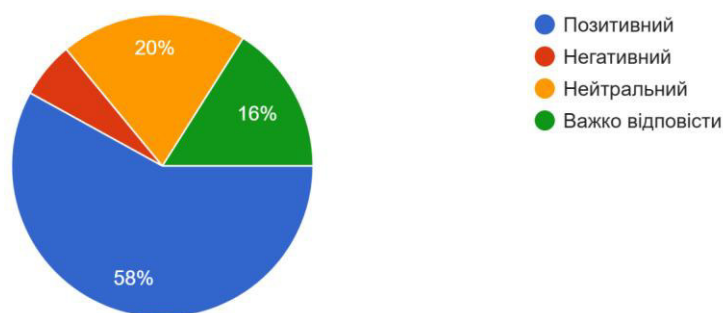

Рисунок 3. Домінуючий настрій у дитини з РАС

Більшість батьків відзначають про наявність у їхньої дитини роздратованості (38% – часто, 38% – інколи), раптових нападів злості (36% – часто, 34% – інколи), раптові напади плачу (32% – часто, 32% – інколи). Водночас 60% батьків зазначили, що їхня дитина не має частих змін настрою протягом дня (рис. 4, 5).

Чи часто дитина роздратована?

50 ответов

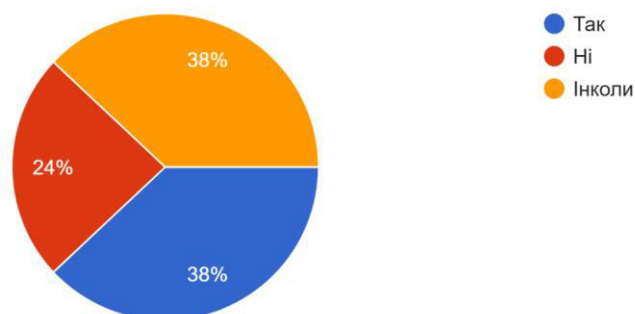

Рисунок 4. Чи часто роздратована дитина з РАС

Чи має дитина раптові напади злості\агресії?

50 ответов

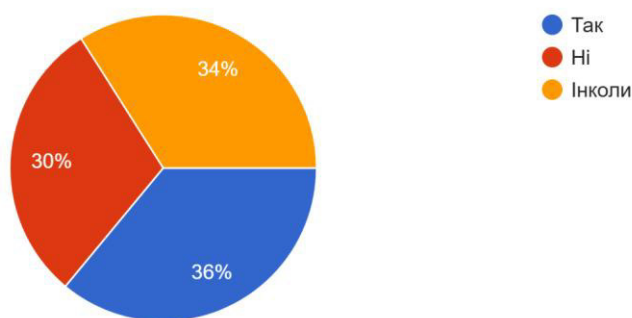

Рисунок 5. Чи має дитина з РАС раптові напади злості та агресії

З огляду на відповіді у анкетуванні, можемо стверджувати, що діти з РАС переважно використовують вимагання та плач для відстоювання своїх інтересів і рідше вдаються до аргументів, прохань і вмовлянь. Більшість батьків відзначають, що їхня дитина може вередувати без причини, дратуватися через дрібниці, не може чекати і терпіти (44% – так, 42% – інколи) і лише 14% говорять, що такої поведінки не спостерігають (рис.6).

38% респондентів зазначили, що твердженням «Дуже часто ображається; сердиться, не терпить жодних зауважень» не можна охарактеризувати їхню дитину, коли 32% дали позитивну відповідь на це питання і 30% зазначили, що таке відбувається інколи (рис.7).

Всі ці дані свідчать про труднощі з емоційною регуляцією, що є цілком характерним для дітей з РАС.

Чи наступним твердженням можна охарактеризувати Вашу дитину? Вередує без причини; дратується через дрібниці; не може чекати, терпіти.

50 ответов

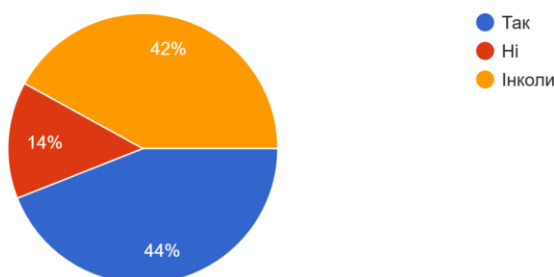

Рисунок 6. Чи дратується дитина з РАС через дрібниці

Чи наступним твердженням можна охарактеризувати Вашу дитину? Дуже часто ображається; сердиться, не терпить жодних зауважень.

50 ответов

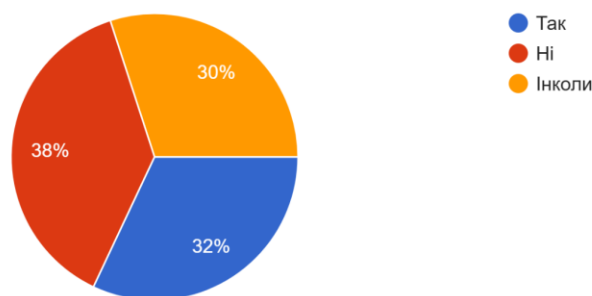

Рисунок 7. Чи часто ображається

Цікаві результати ми отримали на питання стосовно труднощів зі сном. Про проблеми зі сном відзначають 32% респондентів, 30% говорять, що вони проявляються інколи і 38% стверджують про відсутність труднощів.

Більше половини респондентів спостерігали у своєї дитини прояви страху (62%), коли 28% зазначали про те, що страх проявляється інколи і лише 10% говорять, що таких проявів не помічали. Дані показники свідчать про високу чутливість дітей з РАС до сприйняття оточуючого світу, що своєю чергою теж може впливати на емоційний стан (рис.8).

Чи помічали Ви прояв страху у Вашої дитини?

50 ответов

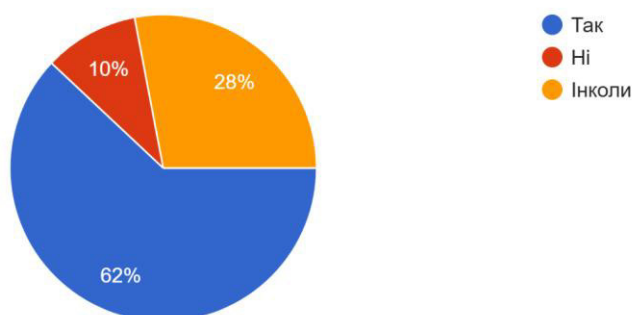

Рисунок 8. Наявність страху у дитини з РАС

На нашу думку, важливими є наступні показники. 80% батьків зазначають, що їхня дитина вміє радіти, 16% говорить, що це відбувається інколи і тільки 4% відзначали про відсутність даної емоції(рис 9).

Чи часто дитина чомусь радіє (наприклад, коли отримує бажане)?

50 ответов

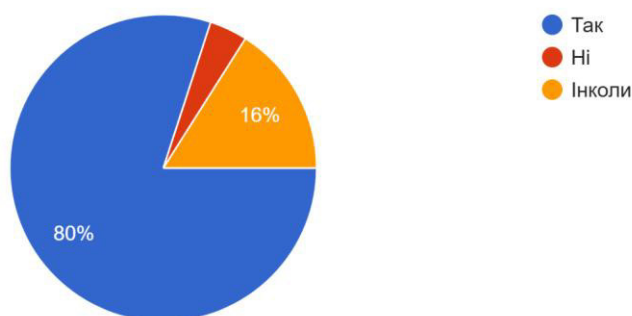

Рисунок 9. Чи часто дитина радіє

Це свідчить про те, що діти з РАС здатні відчувати не тільки негативні емоції, а також позитивні. Крім того, тільки 30% опитуваних зазначають, що їхня дитина не вміє співчувати, коли 34% відзначають наявність співчуття до інших і 36% говорять, що це відбувається інколи. Дані результати говорять про наявність у дітей з розладами аутистичного спектра потенціалу до розвитку емпатії і необхідність працювати у цьому напрямку(рис.10).

Почуття гумору також властиве дітям з РАС: 50% батьків вказують, що їхня дитина його має, 26% стверджують, що можуть спостерігати даний прояв інколи і 24% говорять про його відсутність (рис.11).

Чи вміє дитина співчувати (наприклад, коли хтось плаче, дивиться на цю людину з розгубленістю чи підходить і намагається торкнутися)?

50 ответов

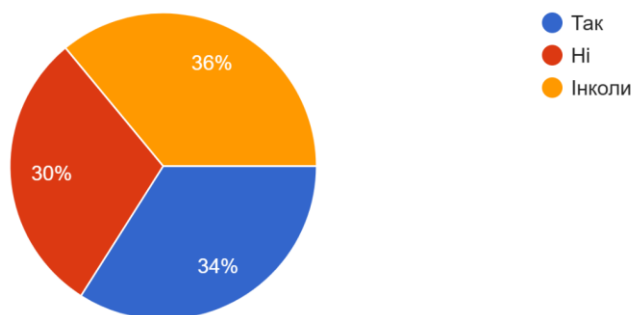

Рисунок 10. Чи проявляє дитина з РАС співчуття

Чи має дитина почуття гумору (реагує на Ваші жарти)?

50 ответов

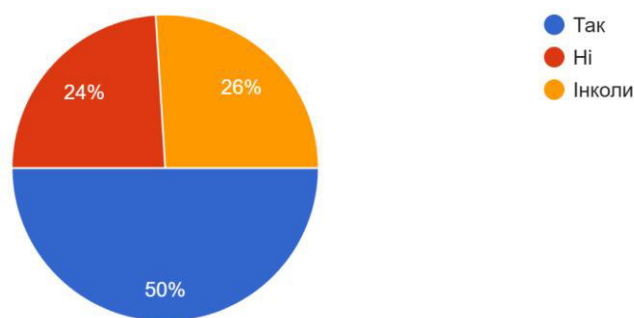

Рисунок 11. Чи реагує дитина з РАС на гумор

Позитивно можемо відзначити високу залученість дітей до освітнього процесу та додаткової підтримки від фахівців: 80% батьків зазначили, що їхня дитина відвідує дошкільний навчальний заклад та 84% дітей також відвідують заняття з психологом чи логопедом.

Результати опитування засвідчують широкий спектр особливостей розвитку емоційної сфери у дітей з РАС. Значна частина батьків вказує на труднощі з емоційною сферою своїх дітей, зокрема: часті зміни настрою, раптові прояви агресії чи плачу, труднощі з контролем роздратування. Водночас у багатьох дітей спостерігається здатність до радості, почуття гумору та співчуття, що свідчить про потенціал до розвитку емоційної компетентності. Загалом, попри наявність низки труднощів, багато дітей з РАС демонструють позитивні емоційні прояви, беруть активну участь у навчальному процесі та отримують кваліфіковану допомогу.

На основі результатів дослідження ми можемо виділити низку особливостей, на які варто звертати увагу педагогам, які працюють з дітьми старшого дошкільного віку з РАС. Наступні твердження базуються на основі нашого дослідження, але завжди варто пам'ятати про індивідуальний підхід до кожної дитини.

1. Обов'язковим етапом у корекційній роботі є діагностика рівня розвитку. Дослідження емоційної сфери дитини варто починати з опитування батьків, що дозволить сформуванню первинні уявлення про стан розвитку

конкретної дитини та розробити стратегію використання наступних діагностичних методів.

2. Важливим є врахування емоційної нестабільності, яка за даними опитування притаманна переважній більшості дітей з РАС. Працюючи з дитиною, треба бути готовим до того, що настрій дитини може змінити в будь-яку хвилину, тому краще завчасно продумати, що робити в таких ситуаціях: як переключити увагу дитини, як створити умови для емоційного «перепочинку», які слова сказати, щоб заспокоїти, або яку діяльність запропонувати, щоб знизити напругу

3. Необхідно всіляко формувати емоційну регуляцію самої дитини, адже більшість дітей з РАС схильні до раптових проявів негативно забарвлених афективних станів. Тому розвитку вмінь самозаспокоюватися та розрізняти власні емоції треба приділяти достатньо уваги.

4. Також значної уваги потребує розвиток у дитини навичок альтернативної комунікації. Ми можемо припустити, що у немовленнєвих дітей частина епізодів раптової агресії, плачу чи крики можуть виникати через стан фрустрації, який своєю чергою з'являється через нездатність дитини повідомити про свої потреби. Тому важливо працювати саме над вмінням доносити про свої потреби до дорослого.

5. Найбільших зусиль потребує робота з терпінням. Дослідження показало, що діти з розладами аутистичного спектру мають труднощі з вмінням чекати. Варто працювати над розвитком терплячості, оскільки ця навичка є важливою для здатності оволодівати новими знаннями і підпорядковуватися соціальним нормам.

6. Діти старшого дошкільного віку з РАС показують спроможність до виявлення співчуття до інших людей. Це показник позитивної динаміки розвитку емоційного інтелекту. Важливо продовжувати розвивати це вміння, закріплювати його та вчити проявляти у властивих соціальних ситуаціях.

7. Вчитель, який працює з дітьми з РАС повинен на постійній основі збагачувати свої знання, вивчати нові дослідження та наукові відкриття, цікавитися різними видами терапій, щоб вміти найбільш якісно та ефективно

здійснювати корекційний вплив та досягати поставлених цілей у своїй діяльності.

8. Співпраця з батьками дозволить краще розуміти індивідуальні особливості дитини. Попри те, що розлади аутистичного спектру мають певну симптоматику, кожна дитина вимагає індивідуального підходу до роботи.

Ці рекомендації допомагають педагогам не лише глибше зрозуміти специфіку розвитку дітей з РАС, а й формують практичну базу для побудови ефективної, чутливої та науково обґрунтованої педагогічної взаємодії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі теоретичного дослідження було проаналізовано наукові підходи до розуміння емоційної сфери та її значення у психічному розвитку дитини. Поняття «емоції» розглядається як складне психічне утворення, що регулює взаємодію особистості з навколишнім середовищем, впливає на мотиваційні процеси, поведінкові реакції та соціальні зв'язки. Особливо важливою є емоційна сфера в дошкільному віці, оскільки саме в цей період відбувається інтенсивне формування емоційної чутливості, емпатії, здатності до розпізнавання та регуляції власних емоцій.

У дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра розвиток емоційної сфери має низку особливостей. Зокрема, спостерігаються труднощі у вираженні та розпізнаванні емоцій, порушення емоційного реагування на зовнішні подразники, низький рівень емпатії, а також труднощі в емоційній взаємодії з однолітками та дорослими. Це обумовлено як нейрофізіологічними чинниками, так і дефіцитом соціального досвіду.

Дослідження наукової літератури дозволило встановити, що емоційна сфера дітей з РАС формується за загальними законами психічного розвитку, однак потребує спеціальних умов для корекції та стимулювання. Ефективними напрямками підтримки такої дитини є розвиток емоційного інтелекту, використання ігрової терапії, арт-терапевтичних методик, навчання емоцій через моделювання соціальних ситуацій, а також тісна взаємодія з родиною.

Оскільки першим кроком у діагностиці рівня емоційної сфери у дітей з РАС є опитування батьків, нами було досліджено різні варіації анкет та укладено

власний опитувальник для батьків. На основі даного опитувальника було проведено збір даних за допомогою інтернет-платформ серед 50 респондентів (батьки дітей з РАС віком 5-6 років) та виведено статистичну інформацію. Аналіз результатів дослідження підтвердив переважну більшість фактів щодо розвитку емоційної сфери у дітей, які описуються у науковій літературі. Проте водночас ми отримали дані, де 70% батьків зазначають, що їхня дитина часто або інколи проявляє співпереживання до інших. Ці дані йдуть всупереч з більшістю наукових джерел, де стверджується, що діти з РАС не володіють емпатією.

Оскільки метод анкетування батьків не відзначається високою валідністю, ми не можемо з упевненістю підтвердити дані, отримані від батьків. У наступних своїх дослідженнях ми плануємо застосовувати більш глибокі методики, зокрема інструменти, описані В. Тарсун у підручнику «Аутологія: теорія і практика».

На основі отриманих даних у результаті нашого дослідження ми розробили методичні рекомендації для педагогів щодо ефективної корекційної роботи з емоційною сферою дітей старшого дошкільного віку з РАС, які допоможуть фахівцям краще розуміти особливості роботи з даною категорією дітей.

Отже, вивчення емоційної сфери дітей з РАС є важливим і актуальним напрямом сучасної психології та педагогіки, що має практичну цінність для створення сприятливих умов розвитку, соціалізації та інклюзії таких дітей. Результати теоретичного аналізу створюють підґрунтя для подальших емпіричних досліджень і розробки ефективних психолого-педагогічних програм підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Помогайбо, В. М., Березан, О. І., & Петрушов, А. В. (2017). Генетика розладів аутистичного спектру. *Світ медицини та біології*, 13(1(59)), 208–212.
2. Колишкін, О. В. (2013). *Вступ до спеціальності «Корекційна освіта»*. Університетська книга.
3. Базима, Н. В. (2022). *Розвиток мовлення дітей з аутизмом*. Ранок.
4. Островська, К. О. (2012). *Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом*. Тріада плюс.

5. Тарасун, В. В. (2018). *Аутологія: теорія і практика*. Вадекс.
6. Молодушкіна, І. В. (Упоряд.). (2011). *Загадковий світ емоцій: Розвиток емоційної сфери дошкільників*. Основа.
7. Островська, К. О., Качмарик, Х. В., & Дробіт, Л. Р. (2017). *Основи діагностики дітей з розладами аутистичного спектра*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.

REFERENCES

1. Pomohaibo, V. M., Berezan, O. I., & Petrushov, A. V. (2017). *Genetyka rozladiv autystychnoho spektra*. [Genetics of autism spectrum disorders]. *Svit medytsyny ta biolohii*, 13(1(59)), 208–212. [in Ukrainian].
2. Kolyshkin, O. V. (2013). *Vstup do spetsialnosti «Korektsiina osvita»*. [Introduction to the specialty “Correctional Education”]. *Universytetska knyha*. [in Ukrainian].
3. Bazyma, N. V. (2022). *Rozvytok movlennia ditei z autyzmom*. [Speech development of children with autism]. *Ranok*. [in Ukrainian].
4. Ostrovska, K. O. (2012). *Zasady kompleksnoi psykholoho-pedahohichnoi dopomohy ditiam z autyzmom*. [Principles of comprehensive psychological and pedagogical assistance to children with autism]. *Triada plus*. [in Ukrainian].
5. Tarasun, V. V. (2018). *Autolohiia: Teoriia i praktyka*. [Autology: Theory and practice]. *Vadeks*. [in Ukrainian].
6. Molodushkina, I. V. (Comp.). (2011). *Zahadkovyi svit emotsii: Rozvytok emotsiinoi sfery doshkilnykiv*. [The mysterious world of emotions: Development of the emotional sphere of preschool children]. *Osnova*. [in Ukrainian].
7. Ostrovska, K. O., Kachmaryk, Kh. V., & Drobit, L. R. (2017). *Osnovy diahnostryky ditei z rozladamy autystychnoho spektra*. [Fundamentals of diagnosing children with autism spectrum disorders]. *Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka*. [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 26.03.2026

Прорецензовано 25.04.26

Схвалено до друку 14.05.2026

УДК 376.011.3- 054.73

Ігор Хотенюк,

директор ТОВ «УКРМЕДСЕРТ»,